

a. Història i tradició

El cicle de Nadal comença amb la Fira de Santa Llúcia i s'acaba per la Candelera (2 de febrer). Actualment, a partir del 5 de desembre ja podem trobar fires de pessebres pels carrers de Catalunya. Si tenim en compte tot el cicle, trobem que inclou Santa Llúcia, el dia de Nadal, Sant Esteve, Els Sants Innocents, Any nou, el dia de Reis, Sant Antoni Abat i la Candelera.

Si tenim en compte la influència de les saturnàlies romanes en la festa de Nadal i el solstici d'hivern, també trobarem que el cicle de Nadal es superposa amb el cicle de Carnestoltes.

La festa de Nadal s'escau en el període que el sol es fa menys visible i escalfa poc. Nadal és, en el temps solar, el pol oposat a Sant Joan. Les festes giren al voltant del seu solstici: 21 de desembre. A partir d'aquesta data, la llum diürna torna altre cop a allargar-se. Antigament, la gent celebrava el *natalis (Solis) Invicti*, el naixement de l'Invicte, és a dir, del Sol, astre divinitzat que dona vida a tot ésser i el fa créixer, i que més tard es va relacionar amb la persona de l'emperador romà.

És el temps del fred i de les hores llargues a la vora del foc. És el temps del culte a l'arbre que dona escalf i alegria, i cura les malalties i allunya les tenebres i els mals esperits. El roure, sobretot, i la seva crema, simbolitzen el reconeixement del Sol com a pare de la natura. Els boscos de roure eren considerats com a temples dels déus. L'arbre de Nadal, propi dels països nòrdics, amb tota probabilitat és una resta de l'antiga crema del roure. És popular a Rússia, Anglaterra, Dinamarca, Suècia, França i diverses contrades germàniques.

El solstici d'hivern marca l'inici d'un nou cicle. És el temps en el qual disminueix considerablement l'activitat vegetal i humana. La vida al camp és com adormida, el fred omple els carrers i els pagesos fan els treballs de complement (adobar les eines...). En aquestes circumstàncies, l'home té més temps per a la vida familiar. En aquesta època, antigament es celebraven cerimònies i ritus de fertilitat, i actualment es fan cerimònies dedicades a la vegetació, perquè es revifi i doni els seus fruits.

Una d'aquestes festes, reminiscència d'aquest culte a la natura durant el solstici d'hivern, és el costum de fer cagar el tió la nit del 24 de desembre. Aquest constitueix una resta del vell culte al foc, símbol de les divinitats pairals i, alhora, de la inclemència del temps tan dur i rigorós dels països nòrdics. Al tió se li atribueixen les virtuts d'allunyar els diables i els esperits malèfics, i de portar salut i vida a persones, animals i conreus.

Hom també ha cregut que el tió pot ser d'origen germànic, ja que allí hi havia la tradició que el cap de família anés al bosc a buscar un avet.

El tió, símbol de geni boscà representat al nord per l'arbre de Nadal, és presentat a la mainada alguns dies abans perquè en tingui cura. Normalment és deixat a la vora del foc tapat amb una manta perquè no es constipi i vagi fort.

Hi ha gent que ha cregut veure en el popular costum del *tió* la celebració del naixement de l'infant Jesús que, segons vells costums de naixements, porta dolços per a la mainada, per tal que se l'estimin.

Aquest tronc, buit per dintre, és mig cobert per una flassada que oculta les llaminadures i joguines que els grans han deixat o aniran deixant caure pel forat del tronc a mesura que els petits facin "cagar el tió".

Aquest costum té moltes variants arreu de Catalunya. Mentre la mainada bastoneja el *tió* canten cançons adients. La més simple diu, senzillament:

Caga tió;
si no, et dono
un cop de bastó.

O bé:
Tió, caga turró,
d'avellana i de pinyó.

Antigament, per l'Alt Empordà i pel vessant pirinenc de tramuntana, el tió, un cop ben garrotejat, era tirat al foc, i se'l feia cremar. Per altres indrets el feien arribar fins el dia de Cap d'Any, i per altres, fins els Reis. Hom creia també que la cendra del tió augmentava la collita de patates si hom n'escampava pel camp després de sembrar-ne. És creença que qui pren una mica d'aquesta cendra durant el curs de la vida no mor en pecat i va al cel.

En els dies previs al Nadal, una imatge ens ve al cap: les fires de Santa Llúcia amb elements del pessebre. Un dels llocs més significatius és els voltants de la Catedral de Barcelona.

Tot i això, en aquesta època trobem per tot Catalunya parades amb arbres de Nadal, molsa, suros, serradures, escorça i tot el que ens cal per practicar el bricolatge del pessebre. A més, trobem parades amb els personatges que donen vida al pessebre: figures de fang, de guix, d'un estil, de l'altre, petites, grans, etc., les seves cases, els corrals i els animals; bens, porcs, vaques, rucs... I no oblidem les fonts d'aigua, els llums, els ponts, etc.

Quan les festes de Nadal s'apropen, cal fer el pessebre que, segons la tradició, durarà fins a la Candelera (2 de febrer).

El Nadal és festa de pastors. Antigament, es creu que ells eren els escollits per la Mare de Déu perquè li fessin companyia en la seva solitària cova. El dia de Nadal era un dels pocs dies a l'any en què els pastors feien festa. La festivitat del Nadal cristià és una continuació del solstici d'hivern.

És molt probable que la data escollida per celebrar el Nadal fos per relació amb el simbolisme de la llum. Els cristians de temps remots eren particularment sensibles a aquest simbolisme; per això l'Església no va tenir inconvenient a adoptar aquest dia com el de l'Aparició de Crist, "llum que il·lumina tot home que ve a aquest món", vencedor de les tenebres. Més encara: per l'atracció que oferia el culte als misteris i a la divinització del Sol, l'Església ofereix als cristians el culte a l'únic Sol realment invicte. Es pot parlar, doncs, d'una festa de cristianització del solstici d'hivern.